

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 9 Issue 5, p. 167-179, December 2017

DOI: 10.9737/hist.2017.566

Ortaçağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış

*The General Looking to the Merchants Who Were the Architects of the Medieval
European Economy*

Doç. Dr. Pınar ÜLGEN- Murat ÇAYLI

(ORCID: 0000-0002- 1587-657X)-(ORCID:0000-0002-1076-427X)

Gaziosmanpaşa Üniversitesi- Tokat

Volume 9
Issue 5
December
2017

Öz: Ortaçağ, her açıdan olduğu gibi ekonomi alanında da oldukça cezp edicidir. Bunu sağlayan gizemli ve yapıcı mimarlar vardır. Bu mimarlar da tüccarlardır. Avrupa'da farklı bir toplumsal sınıf oluşturmuşlardır. Ortaçağ Avrupa ekonomisinin hem gelişim hem de değişim topluluğudur. Özellikle uzak mesafelere yaptıkları ticaret sadece malların alım satımında değil aynı zamanda kültürel etkileşimlerde de aracı olmuştur. Bu durum değişimi hızlandırmıştır. Ayrıca bu noktada tüccarlık artık bir meslek olarak kabul görmeye başlamıştır. Her ne kadar bazı toplumlarda küçümsenen bir meslek olarak görülse de ekonomiyi canlandırmışlardır. Özellikle uzak mesafe ticareti, pazar ve panayırlardaki aktiviteler, tüccarlar arasında bir kaynaşmaya sebep olmuştur. Bu durumda tüccarlarla ilgili çeşitli yönetmelikler çıkarılmış ve daha özgürce çalışabilecekleri ortamlar hazırlanmıştır. Ancak zorlu çalışma ve yaşam koşuluna sahip olan tüccarların hayatları bilinmezliklerle ve hikayelerle doludur. Bu da onlara gizemlilik kazandırmıştır. Bu çalışmada da tüccarların tam olarak kim oldukları ve de Ortaçağ Avrupasında ne tür bir etki bıraktıkları konusunda genel bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ticaret, Tüccar, Ortaçağ, Avrupa.

Abstract: The medieval period as it is in every respect, is also very attractive in the field of economy. There were mysterious and constructive architects who provide this. These architects were also merchants. They created a different social class in Europe. They were people who were both change and development. Especially trade that were done in long distances by the merchants was not only a means of cultural interaction. This situation accelerated the change. Moreover, at this point merchandising was begun to be accepted as a profession. Although they were seen as a profession to be despised in some societies, they were stimulated the economy. In particular, the activities of the long distance trade and the market and the fair grounds caused a stir among traders. In this case, various regulations were issued for the merchants and the environments where they could work freely were prepared. But the lives of traders who have a hard working and living condition are full of unknowns and stories. This was given them mystery. In this study we will also try to make a general assessment about who they were and they left what kind of influence in medieval Europe.

KeyWords: Trade, Merchant, Medieval, Europe.

Ortaçağ Avrupasında ticaret oldukça önemliydi. Genelde dış dünyaya açılmanın anahtarı idi diyebiliriz. Gelişmeler o kadar yoğun ve hızlı bir hal almıştı ki; Avrupalılar açısından bir ticaret devriminin gerçekleştiği bile söylenebilir. XIV. yüzyılda Floransalı iş adamı Francesco Pegolotti'nin tanımladığı gibi ticaret, "alım satım işi" demektir.¹ Ticaretin ilk olarak nerede başlamış olduğundan ziyade özellikle Mezopotamya ve Mısır coğrafyalarında sistemli hale

¹ Steven A. Epstein, *Geç Dönem Ortaçağ Avrupası Ekonomik ve Sosyal Tarih, 1000-1500*, (Çev: Serap Işık), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 80.

gelmiş olduğu söylenebilir. Ticaret çeşitli ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Örneğin Mezopotamya'nın coğrafi şartları bu topraklar üzerinde yaşayan kavimleri komşularıyla ticaret yapmaya yöneltmiştir.²

Tüccarın tanımını yapacak olursak şehir şehir gezerek ticaret yapan, gelirini bu şekilde sağlayan ve bunu meslek edinen kişidir. Bunu aşağıda yer alan Canterbury hikayelerindeki dizelerle şöyle tasvir edebiliriz:

- Çatallanmış sakallı bir tüccar vardı
- Motley elbisesini giyinmiş ve at üstünde oturmaktaydı.
- Başının üstünde ise Falman bir kunduz şapka;
- Botları da oldukça zarif bağlanmaktaydı.
- Onun sağında süslü kavramlar konuşmaktaydı
- Onun kaybettiği değil de kazanmış olduğu zamanların baskısı altında.
- O, denizin sahilde tutunduğu yer olacaktı
- Middleburgh'dan Orwell kasabasına kadar olan yerin karşında.
- Para değişiminde o, bir taç yapabiliirdi.
- Bu değerli insan, iyi ayarlanmış fikirleri muhafaza etmekteydi,
- Bu yüzden o, bütün ticari işleri yönetmekteydi
- Borçlanmalar, paylaşımlar ve pazarlık ile.
- Gerçekte, tümüyle değerli bir adamdı,
- Fakat, gerçeği söylemek gerekirse onun adını tekrardan söyleyemem.³

İhtiyaçların dışarıdan alınmak zorunda olduğu bir dönemde ticari faaliyetler tüccarlar vasıtasıyla karşılanmaktaydı. Bu nedenle tüccarlar, her toplumda hayati önem taşıyan bir konuma yükselmiştir. Örneğin Mezopotamya'da kurulan ilk medeniyetlerden Asurlular döneminde kralların da büyük desteğini alan Asurlu tüccarlar, Anadolu'da Kültepe, Hattuşaş ve Alişar gibi yerlerde pazar yerleri kurarak ticaret yapmışlardır.⁴

Tüccarlar, bol ve ucuz yerlerden satın aldıkları malları, az bulunan ve dolayısıyla pahalı olan yerlere götürüp satarak geçimlerini sağlamışlardır. Paranın bulunması ve yaygınlaşmasından önce bu işlem, takas yoluyla yapılmaktaydı. Takasın uygulanabilmesi için öncelikle ürünlere karşılık gelen değerler belirlenirdi. Ardından bu değerler çerçevesinde değiş tokuş işlemi gerçekleştirilirdi.⁵ Paranın yaygınlaşmasından sonra çeşitli madenlerden basılan paralar, çoğu yerde takasın yerini aldı. Bu paralar içerisinde yer alan ve Romalılar tarafından kullanılan *solidus*, imparatorluğun yıkılışından sonra bir süre daha kullanılmaya devam etmiştir.⁶

Şöyle bir geçmişe baktığımızda ticaret söz konusu olunca Akdeniz, Eskiçağdan itibaren büyük bir öneme sahip olmuştur. İskenderiye, Sur, Beyrut, Antakya, Trabzon ve Konstantinopolis gibi liman şehirleri ünlü pazar yerleriydi.⁷ Yunan şehir devletleri döneminde Akdeniz'de etkin olan tüccarlar, Roma İmparatorluğu döneminde de faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Geniş sınırlara ve refah yaşam tarzına ulaşmış Roma İmparatorluğu, ihtiyacı olan her malı bilinen dünyanın her tarafından gelen tüccarlar vasıtasıyla karşılamaktaydı.

² Ekrem Memiş, *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2009, s. 56.

³ Geoffrey Chaucer, *Canterbury Tales: Prologue*, 1400: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/CT-prolog-para.html.10.06.2017>.

⁴ Memiş, *age*, s. 117.

⁵ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s. 150.

⁶ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev: Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 10.

⁷ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), TTK, Ankara 2000, s. 4.

Akdeniz, Romalılar için öyle önemliydi ki, onu *Mare Nostrum* (Bizim Denizimiz) olarak adlandırmışlardı.⁸

Roma İmparatorluğu'nun dağılması, Akdeniz ticaretinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Roma mirasını benimseyen Merovenjler, kurulan diğer barbar krallıklar ile beraber Akdeniz'de ticaret yapmaya devam etmişlerdir. Bu konuda Henri Pirenne, Merovenjler döneminde Galya'da ticaret yapan tüccarların büyük bir kısmının Doğulu tüccarlar olduğunu fakat bunun yanı sıra yerli tüccarların da bulunduğunu belirtmektedir.⁹ Ancak bu dönem uzun sürmemiş, istilalar ve siyasi karışıklıklar sonrasında ortaya çıkan can ve mal güvenliği sorunu ticari faaliyetleri azaltmıştır. İlerleyen yüzyıllarda Müslümanların İspanya'yı ele geçirmeleri ve Karolenjlerin kurulmasıyla Batı Avrupalı tüccarların Akdeniz ticaretindeki faaliyetleri zayıflamıştır.

Bu noktada birtakım sorular akla gelmektedir. Şöyle ki; Ortaçağ Avrupasının değişen yüzü olan tüccarın feodal toplum içinde yeri yoktu. Peki bu durumda Batı Avrupa'da tüccar sınıfı nasıl ortaya çıktı? Bu konuyla ilgili olarak bazı araştırmacılar, kıtlık zamanında halkı beslemekle, bolluk zamanında ise üretim fazlasını dışarıda satmakla yükümlü serfleri, ilk tüccarlar olarak tanımlamışlardır. Henri Pirenne ise böyle bir durumun kaynaklarca desteklenmediğini belirterek, lordun işlerini yapmakla yükümlü serflerin, bu işten kazanç sağlamadıkları için tüccar sayılamayacaklarını ifade etmiştir.¹⁰ Ayrıca toprağı işleyerek geçimini güvence altına alan serflerin ticaretin risklerini göze alamayacaklarını belirtmiştir.¹¹

Bu tartışmaların yanı sıra araştırmacılar, tüccar sınıfının kökenlerini kentlerde aramaya başlamışlardır. Ortaçağ kentlerini feodal dünyadan ayıran en temel fark, özgürlük ortamıdır. Hatta bu durum, bir Alman atasözüne¹² de ilham vermiştir. Yeterli beceriye ve sermayeye sahip bir kişi, kente gelip iş kurabilir, ticarete atılabilir. Bu noktada sorulması gereken bir diğer önemli soru da şudur: Acaba kentlere gelerek iş kuran ilk tüccarlar kimlerdi?

Batılı tarihçiler bu konuyla ilgili farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Henri Pirenne, ilk tüccarlarla ilgili izlerin kıtlık ya da savaş gibi olağanüstü durumlar sonrasında topraklarını terk eden serflerde veya evlerini terk eden gençlerde aranması gerektiğini söylemektedir.¹³ Jacques Le Goff, bu şekilde toprağını bırakanların yanı sıra yeni girişimlerde bulunmaya ve para kazanmaya hevesli lordların ve bu lordlara ödünç para verenlerin de olduğunu belirtmektedir.¹⁴ Robert Lopez ise tüccar sınıfının kökenleriyle ilgili olarak sermaye bulmak için Müslüman nakliye gemilerini yağmalayan insanların varlığından da söz etmiştir. Bu korsanlık faaliyetleri tıpkı Vikinglerde olduğu gibi daha sonra ticarete dönüşmüştür.¹⁵ Steven Epstein de ilk tüccarların, ucuz olan yerlerden aldıkları tuz ve karabiberi, yüksek kâr getirecek yerlere satmak için gereken taşıma kaynaklarına sahip olduklarını ifade etmektedir.¹⁶ Fakat ilk tüccarların

⁸ Pirenne, *age*, s. 10.

⁹ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, (Çev: Şadan Karadeniz), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 23.

¹⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 57.

¹¹ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 85.

¹² “Kent havası özgür kılar”. Bkz. Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 142, Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, (Çev: Murat Belge), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 40.

¹³ Henri Pirenne bu fikrini Finchale'li Godric'in öyküsüyle desteklemektedir. XI. yüzyılın sonlarına doğru Lincolnshire'da fakir bir köylü ailede doğan Godric, ailesini terk ederek geçimini kendisi sağlamaya başlamıştı. Batan gemi enkazlarının peşinde koşarak kıyıya vuran malları toplayan Godric, şansının da yardımıyla kısa sürede ticarete atılmasına yetecek sermayeye sahip oldu. İşleri iyiye gittikçe diğer tüccarlar ile ortaklıklar kurmaya başladı. Godric kısa sürede ticari gemileriyle İngiltere, İskoçya, Flander ve Danimarka kıyılarında ticaret yapabilecek zenginliğe ulaştı. Bkz. Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 57-58.

¹⁴ Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygurluğu*, (Çev: Hanife Güven ve Uğur Güven), Doğubatu Yayınları, Ankara 2015, s. 81.

¹⁵ Robert S. Lopez ve Irving W. Raymond, *Medieval Trade in the Medierranean World*, ColombiaUniversity Yay., New York 1990, s. 88.

¹⁶ Epstein, *age*, s. 86.

yalnızca bir sınıfta aranmaması gerektiğini söyleyerek, feodal toplumu şekillendirenlerin tamamının ticaretten kazanç sağlamaya çalıştıklarını savunmaktadır.¹⁷

Bu kadar tartışmalara konu olan tüccarlar hakkında X. yüzyıl öncesinde özellikle de onların faaliyetlerine dair yönetmelik çıkarılmıştır:

- **Diedenhofen Yönetmeliği 805.**

C.7. Burada kısmen Avarlar ve Slavlardan oluşan tüccarlarla ilgili olarak onların ne kadar uzaklarda iş yaptıklarından vs. bahsedilmektedir. Hredi'nin işi başında olduğu Bardowic, Madalgaudus'un iş başında olduğu Schesel'de ve yine Madalgaudus'un iş başında olduğu Hallstadt'da, Audulfus Forchheim, Bremberg ve Regensburg'da ve Warnarius'un iş başında olduğu Lorch'da tüccarların silah getirmelerine ve satmalarına izin verilmezdi.¹⁸

- **Aix-la-Chapelle, 809 Yönetmeliği**

C.8. Tüccarların nehri geçme uğruna köprüden yalnız gitmelerine izin yoktu daha avantajlı yerler kullanılırdı. Hiçbir köprü inşasının bulunmadığı bir ülkede bir şekilde yalnızlık telafi edilirdi zorlama yapılmazdı.¹⁹

Tüccar sınıfının faaliyetlerine ilişkin bu yönetmeliklerden sonra Avrupa'nın iç kesimlerinde yeniden ortaya çıkışı ise X. yüzyılın ortalarına rastlamaktadır²⁰. Pirenne, bu durumun nüfus artışıyla doğrudan ilişkili olduğunu aktarmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, nüfus artışıyla beraber kentlerde ve köylerde başıboş dolaşan, manastırlardan topladığı sadakalarla geçinen, beden işçisi olarak çalışan, ücretli askerlik yapan veya eşkıyalığa başlayan insanların sayısının artmış olmasıdır. Kaybedecek hiçbir şeyleri olmayan bu insanlar her fırsatı değerlendirerek servet elde etmeye çalışmışlardır. Bunun en iyi örneği kabul edilen Finchale'li Godric gibi bazıları amacına ulaşmıştır. Dolayısıyla Henri Pirenne'ye göre en doğru olan ticaretin ilk ustalarını bu kimseler arasında aramak gerektiğidir.²¹

Ortaçağda ticaretin meslek edinilmesi ve de tüccarlığın bir meslek olarak kabul görmesi ilk olarak Venedik'te ortaya çıkmıştır. Çünkü Venedik'te buna elverişli bir ortam söz konusu idi. Akdeniz kıyısında tarıma elverişli olmayan adacıklar üzerinde yaşayan Venedikliler, mecburen geçimlerini denizden sağlıyorlardı.²²

Kendilerini toprağa bağlayacak nedenleri olmayan Venedikli tüccarlar, Akdeniz'de dolaşarak satılabilecek ve talep görecekt malların ticaretini yapmaya başlamışlardır. Venedik'in bu atılımı komşuları tarafından örnek alınmış ve kısa sürede Pisa, Cenova ve Amalfi gibi şehir devletleri ticari hayatta önemli bir yer edinmişlerdir.²³

Bunların kronolojik olarak bölünmesi, aynı zamanda coğrafik bölünme kadar da önemliydi. Çünkü Roma imparatorluğunun sonundan birinci milenyumun sonuna kadar ticaret, daha küçük ölçekte yapılıırken sonraki dönemde yükselişe geçmiştir.²⁴

¹⁷ Epstein, *age*, s. 84.

¹⁸ J. P. Migne, *Patrologiae Cursus Completus*, c. XCVII, Paris, 1862, ss. 285, 317, yeni basım Roy C. Cave & Herbert H. Coulson, *A Source Book for Medieval Economic History*, The Bruce Publishing Co., Milwaukee 1936; yeni basım, Biblo & Tannen, New York 1965, s. 150-151.

¹⁹ *Age*, s. 150-151.

²⁰ Lombardiya ve Alp'lerin kuzeyinde Venedikli tüccarlara rastlanıyordu. Fakat Venedikli tüccarların, ticaretin kıyılarından kıtanın içlerine doğru yayılmasını sağlayan tüccar sınıfı oldukları mümkün görünmemektedir. Venediklilerin herhangi bir yerde koloniler kurduklarına dair kanıt da bulunamamıştır. Çünkü kara ticareti deniz ticaretinden daha farklıydı ve daha fazla önem gerektiriyordu. Bkz. Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 88.

²¹ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 88.

²² Roberts, J.M., *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2016, s. 256.

²³ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 37.

²⁴ John E. Dotson, "Trade, Western European", *Dictionary of the Middle Ages*, (Ed. Joseph R. Strayer), Charles Scribner's Son, New York, s. 108.

Bu noktada İtalyan tüccarlar da ticaret hayatında yükseliş ivmesi göstermişlerdir. Burada Doğu dünyasıyla özellikle de Bizans ile bağlantılı olmalarının ve aşamalı olarak kendilerini yükseltmelerinin de etkisi vardı.²⁵

X. yüzyılın sonuna doğru ise Cenova ve Pisa, Güney Fransa ve İtalya’da yeni ticaret merkezleri kurulmuştur. XIII. yüzyılın başlarına kadar İtalya, Batı Avrupa’nın ticaret merkezliğine önderlik etmiştir. Venedik, Cenova ve Pisa, en önemli ticaret merkezleri idiler. XII. yüzyıla kadar Venedikliler, Cenevizler ve Pisalılardan daha ağır bir rekabete girişmişlerdir. XIII. yüzyıla kadar ise önemli bir hinterland olarak, Almanya gelişmeye başlamıştır. Ketten, demir gibi bazı ürünler, Almanya’dan Venedik’e gelmekte ve Doğu’ya da buradan götürülmekte idi.²⁶

Cenovalı tüccarlar ise Yunanistan’da Venedikliler kadar aktif olamamışlardı. Buna karşılık Cenovalı tüccarlar, daha çok Kıbrıs’ta, Kilikya’da Lajazzo’da ve XIII. yüzyılın yarısından sonraki dönemde Karadeniz çevresinde güçlü konumda bulunmaktaydılar.²⁷

Bu sırada Papalığın Müslümanlarla olan ticareti yasaklamasına ve diğer devletlerin eleştirilerine rağmen, Venedikli tüccarlar Müslümanlar ile olan ticari ilişkilerini kesmemişlerdir. İki taraf arasındaki ticaret, 1198 yılında Müslümanlar ile ticaret yapmak için Papa III. Innocentius’tan izin alınmasıyla resmi hale gelmiştir.²⁸

Genel itibarıyla baktığımızda Batı Avrupa ticareti, büyük çaplı ticari alanlara bölünmüştü. Her biri kendine özgü ve farklı karakteristik özelliklere sahipti. Örneğin Kuzey Avrupa ticareti, Baltık ve Kuzey denizini merkez edinmişti. Güney Avrupa ise büyük oranda Akdeniz ile alakalıydı. Genel bir ifade ile Kuzey ticareti, daha temel maddeler üzerinde yoğunlaşmıştı. Güney ticareti ise daha büyük ve aktif bir ticaret idi. Ve de Doğu’daki lüks malların ticareti yapılmaktaydı. Bu ticaret alanları, Flanders, Champagne, Bruges ve Antwerp..vs. gibi önemli merkezler idi.²⁹

Kuzey denizindeki bu ticaret etkinliği, aslında IX. ve X. yüzyılda Kuzey Denizi ve Baltık Denizi kıyılarına yerleşen İskandinavların, korsanlık faaliyetlerini ticarete dönüştürmelerine olmuştur. İskandinavların bir kısmı İngiltere ve İrlanda kıyılarında ticari faaliyetlere başlamışlardır. İtalyan şehir devletleri gibi Bizans’a yakın olma avantajı bulunmayan diğer bir grup dahilinde olan İskandinavlar ise Karadeniz’in kuzeyine kadar inerek bölgedeki Bizans, Arap ve Yahudi tüccarlar ile ticaret yapmaya başlamışlar; yaklaşık iki yüzyıl sonra da ortak çıkarlarını koruma amacıyla Hansa Birliğini kurmuşlardır.³⁰

Ticaretin gelişmesini ve tüccarların faaliyetlerinin artmasını sağlayan bir diğer etken de panayırlardır. Panayırlar, yılda bir ya da altı ayda bir defa kurulan, dünyanın her tarafından gelen tüccarların çeşitli malların değişimini ya da toptan alım satımını yaptıkları büyük pazarlardır.³¹ Panayırların en kalabalık olanları, İtalya’dan ve Provans’tan Flander kıyılarına kadar uzanan Champagne ve Brie panayırlarıydı. Ayrıca Bruges, Ypres, Lille, Thourout, Messines, Bar, Chalons vb. pek çok yerde panayır kurulmaktaydı.³²

²⁵ Age, s. 110.

²⁶ Age, s. 111.

²⁷ Age, s. 111.

²⁸ Le Goff, age, s. 154.

²⁹ Dotson, age, s. 108-116.

³⁰ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 33; Le Goff, age, s. 85-86; Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 2011, s. 369. Hansa Birliği üyeleri, Hollanda’dan Rusya’ya kadar uzanan ve hem kale hem de depo olarak kullanılan ticaret menzilleri sistemi kurmuşlardı. En güçlü zamanında yüzden fazla şehri içine alan bu birlik, Kuzey Avrupa ticaretinin tamamına yakını denetimi altında tutuyordu. Bkz. Huberman, age, s. 46

³¹ Pınar Ülgen, Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakiyle Karşılaştırılması, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, 2012, s. 361.

³² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 116-117.

Bu panayırlardan birinde yaşanan çok ilginç bir hikayeden burada bahsetmek yerinde olacaktır. Şöyle ki, bu hikaye, Floransa'daki tüccar kültürüyle alakalı yeni bir konsept ve gerçekçilik içermektedir. Buradaki amaç, ticaret hayatındaki gelişmelerle tüccarlık mentalitesi arasındaki durumu ifade etmektedir. Bu hikaye, Ortadoğu'daki ticaret fuarında ortaya çıkmıştır. Bu fuar, Avrupa ve Ortadoğu'nun buluşma noktasıdır. Burası öylesine farklı bir yapıdadır ki, İtalya ve Arap tüccarlarının bulunduğu bir atmosferdir. Burada sadece mallar değil, haberler ve yeni bilgilerinde değiş tokuşu yapılmıştır.³³

Bu hikayede önemli üç kişi vardır: Bernabo, Zinevra ve Ambruogiolo'dur. Hikayedeki Bernabo Lomellin da Genovalı olup karısı kendisine hiç ihanet etmemiş bir tüccardır. Ambruogiolo ise Piacenza'lı bir tüccardır ve daima Bernabo'nun karısının onun cazibesine kapılmış olacağını iddia etmiştir. Bir grup İtalyan tüccarın da bulunduğu bir şirkette çalışmaktadırlar. Bernabo, eşi Zinevra ile Ambruogiolo arasında çıkan dedikodular karşısında çok ciddi durmuştur. Ambruogiolo, Bernabo'nun eşine bu kadar güvenmemesi gerektiğini söylemekteydi. İki adamın tutkusu öyle güçlü hale gelmişti ki, diğerlerinin isteklerine rağmen, iki tarafı da bağlayan bir sözleşme formu hazırlanmıştı.³⁴

Filomena tarafından anlatılan bu hikayede hem öykücü hem de ticari olan bağlar arasındaki karmaşıklık anlatılmıştır. İtalyan tüccarlar olan Ambruogiolo ve Bernabo, antlaşmanın sıkıca yapılması konusunda ısrar etmişlerdir.³⁵ Burada bir malın gönderim zamanı ve kredi ödemesi kadar çok önemli olan bir unsur daha vardı. Bu da böyle bir mesleğin sosyal yaşantıya olan etkisidir. Bunun için de bir tüccarın uzun mesafe ticareti sırasında uzun zaman evinden uzak kalmasıyla alakalı olarak sadakat teması işlenmiştir. Burada şunu da belirtmeliyiz ki, tüccarlık, bu kadar avantajına rağmen bu sebeplerden dolayı aşağılayıcı bir meslek olarak kabul edilmiştir. Hatta Çin'de dahi bir süre bu meslek sahipleri aristokrat sınıfa girememişlerdir. Zenginliğe ve paraya rağmen...

Hikayemize geri dönecek olursak zamanla Bernabo'nun borcu artmıştır. Buna göre Bernabo, eğer karısı onun iddia ettiği gibi temiz ise Ambruogiolo'dan 1000 florin alacaktı. Fakat Bernabo, 5000 florinden fazlasını verecekti eğer Ambruogiolo bunu kanıtlamada başarılı olacak olsaydı. Ambruogiolo, kendi iddialarının doğrulanması için 3 ay gibi bir zaman sınırı koymuştur.³⁶

Bernabo, çalıştıkları bu şirketten bahsederken karısının "fare una ragione" yani onun hesaplarını tuttuğunu söylerken; Ambruogiolo ise karısının sadakatini tartışmıştır. Ve bunu da "un poco con teco sopra questa materia regionare" yani onunla (Bernabo) ile tartışmak istediği şeklinde ilan eder. Ambruogiolo, kadının yeteneksiz olduğunu da iddia etmiştir.³⁷

Bernabo'nun karısıyla ilgili yapılan bu sorgular, Ambruogiolo'nun onu sorgulamasına yol açmıştır. Bu şüphe karşısında Bernabo, karısının öldürülmesini istemiştir. Ancak sonradan düzenlenen bir plan Ambruogiolo'nun kendi çıkarına göre davrandığını gösterince Bernabo haklı çıkmıştır.³⁸

Herşey ortaya çıkınca da Bernabo ve Zinevra, Cenova'ya gitmişlerdir. Zinevra'nın bu hikayesi, XIV. yüzyılda düğün sandıklarının üzerine resimlenmiştir. Aldatmanın cezası ve kendi sadakatinin ödüllendirilmesinin üstüne popüler bir seçimdir. Buradaki Zinevra, bir

³³ Olivia Mair, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval Italian and English Literature*, Doctor of Philosophy Thesis, The University of Western Australia, Communication and Cultural Studies School of Social and Cultural Studies, 2005, s. 59.

³⁴ *Age*, s. 59.

³⁵ *Age*, s. 57.

³⁶ *Age*, s. 56-57.

³⁷ *Age*, s. 58.

³⁸ *Age*, s. 59.

tüccarın uzun zaman seyahatte olmasına rağmen eşine sadık kalan bir kadın olup kendisi bir tüccarın karısıdır.³⁹

Bu hikayede de görüldüğü üzere tüccarlık mesleğinin toplum tarafından kabul görme sürecinde çeşitli olaylar yaşanmıştır. Hatta meslek olarak zenginlik, para, yalnızlık ve entrika gibi kavramların hepsini içine almaktadır. Dolayısıyla bu hikaye ticaret hayatındaki olayların sosyal ve özel yaşantıyla olan bağını yani bir tüccarın hayatının nasıl olabileceği ve de olması gerektiğine dair bilgiler içermektedir.

Ticaretin gelişmesine ve tüccarların işlerine katkı sağlayan gelişmelerden bir diğeri de kredi sistemiydi. Kredi sistemi, Venedik'te daha XI. yüzyılın ilk yarısında kullanılıyordu. Ticarete atılmak için yeterli sermayesi olmayan insanlar, kredi sistemiyle yüzde yirmi faizle borç para alıyorlar; elde edilen sermayeyle birkaç tüccar birleşerek bir gemiyi ortaklaşa yüklüyorlardı.⁴⁰ Bu sayede karşı karşıya oldukları riski aralarında bölüşüyorlar ve işin içinden en az kayıpla çıkmayı planlıyorlardı. Ortaçağ dünyasında bu bir zorunluluktur.

Tüccarların faaliyetlerine gelince Batı Akdeniz ve Kuzey Denizi'nde ortaya çıkan ilk ticari faaliyetler deniz ticareti şeklinde gelişmişti. Çünkü buralarda yaşayan insanlar denizle iç içe yaşamaktaydılar. Deniz yolu, kara yoluna göre daha hızlı, daha ucuz ve daha güvenliydi. Ancak yine de tehlikelerle doluydu. Bunlardan en tehlikelisi korsan saldırılarıydı. Tüccarlar, bütün sermayelerini yatırdıkları bu gemileri korumak için gerekli önlemleri almak zorundaydılar. Bu amaçla iyi silahlanmış tayfaların bulunduğu küçük filolar gemilere eşlik etmeye başladı.⁴¹ Öte yandan mevsimlere⁴² ve hava koşullarına bağlı olarak gemilerin hasar alması ya da batma riski vardı. VII. Haçlı Seferi'ne katılan Joinville, bu koşullar altında seyahat eden tüccarların cesaretini şu şekilde aktarmaktadır:

“Başkasının malıyla bu tür tehlikelere atılmaya cesaret edenin hepten çılgın olduğunu ya da büyük günah işlediğini düşündüm, çünkü akşam yatarken, ertesi sabah kendini denizin dibinde bulup bulmayacağını bilmiyor insan.”⁴³

Batı Avrupa'nın denize kıyısı olmayan şehirlerinde ticaret kara yoluyla yürütülüyordu. Kara yollarının durumu ise oldukça kötüydü. Bakım görmeyen yollar dar, engebeli ve çamurluydu. Fakat bu koşullar, Le Goff'un deyimiyle Ortaçağın en aceleci yolcularını durdurmaya yetmiyordu. Daha fazla kâr elde edebilmek için çok uzun yolculuklara çıkmayı bile göze alıyorlardı. Yolların durumuna göre günde 25 ile 60 kilometre arasında yol gidebiliyorlardı. Bologne'dan Avignon'a gitmek için iki hafta, Champagne fuarlarından Nimes'e gitmek için yirmi iki gün, Floransa'dan Napoli'ye gitmek için ise on bir ya da on iki gün gerekiyordu.⁴⁴ Ticaret kış mevsimleri haricinde sürekli devam etmekteydi. Tacirler yılın büyük çoğunluğunda yollardaydılar. XII. yüzyıldan kalan İngilizce metinler, bu hayat tarzları nedeniyle onları *piepowdrous* “ayağı tozlu” olarak betimlemiştir.⁴⁵

Ticari işlerin daha sistemli hale gelmesi ticareti de geliştirmiştir. Tüccarlar Müslümanlardan ya da Bizans'tan öğrendikleri sistemleri benimsemiş ve geliştirmişlerdir. Tüccarlar bu süreç içerisinde yeni metotlar ve kurumlar icat etmişler veya var olan kurumları bu amaç için dönüştürmüşlerdir. Ortaçağ için önemli bir gelişme olarak okuma yazma öğrenmeye başlamışlardır. Böylece alacaklarını, borçlarını ve kazançlarını kaydederek

³⁹ *Age*, s. 59-60.

⁴⁰ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 86.

⁴¹ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 86.

⁴² Deniz ticareti kış boyunca yapılamazdı. Bu durum XIII. yüzyıl sonunda pusula ve kış bodoslaması dümeninin kullanımı yaygınlaşınca kadar böyle devam etmiştir. Bkz. Le Goff, *age*, s. 196.

⁴³ Jean De Joinville, *Bir Haçlı'nın Hatıraları*, Çev: Cüneyt Kanat, Yetidepe Yayınları, İstanbul 2016, s. 96; Le Goff, *age*, s. 145.

⁴⁴ Le Goff, *age*, s. 143-144.

⁴⁵ Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Doğubatu Yayınları, Ankara 2015, s. 123; Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 94.

işlemlerini düzene sokmaya başlamışlardır. Müslümanlarla ilişkileri nedeniyle ticari işlemlerde Arapça sayılar da kullanılmıştır. Ayrıca muhasebe işlemleri geliştirilmiş; cari hesaplar ve kambiyo senetleri kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁶

Tüccarların ihtiyaçlarına gelirsek, içlerinden en acil olanı konaklama ve savunmaydı. Bu ihtiyaçlarını katedral ya da *burg* denilen yerlerde konaklayarak çözmüşlerdir. Pirenne, böyle yerlerde toplanan tüccarların sayısının artmasıyla, kentlerin etrafında kent dışı yerleşim olarak tanımlanan *fauburg*'ların oluştuğunu belirtmektedir.⁴⁷

Tüccarlar, kentlerdeki *fauburg*'lardan ayrı olarak Bizans'ın *xenodochium* (hayır için açılan hanlar) ve *pandocheion*'ları (tüccarlar, hacılar ve gezginler için konaklama yerleri) ile Müslümanların *funduq*'larına benzeyen binaları da kullanmaya başlamışlardır.⁴⁸ İtalyan lehçesinde *fondaco* olarak adlandırılan bu binalarda, evler, kiliseler, fırınlar, mezarlıklar ve hamamlar bulunuyordu. Gelenlerin bütün ihtiyaçlarının karşılandığı *fondaco*'lara tüccarların yoğun ilgi göstermeleri nedeniyle birçok yerde ticareti canlandırmak amacıyla *fondaco* kurulmaya başlamıştır. 1228 yılında Venedik'te, Alman tüccarların Venedik'e gelip ticaret yapmalarını teşvik için inşa edilen muhteşem bir *fondaco* buna örnek gösterilebilir.⁴⁹

Yeterli sermayeyi elde eden tüccarlardan bir kısmı, toplumun diğer kesimine borç veya kredi vererek sürekli kazanç sağlamayı hedeflemişlerdir. Batı Avrupa'nın birçok yerinde tüccarların borç vermeleri sıklıkla görülen bir durumdur. Örneğin, İtalyan tüccar ve sarrafları Lombardiyalılar, borç verme işini sıklıkla uygulayanlardır. Le Goff'un verdiği bilgiye göre 1295-1311 yılları arasında Namur'da bir köyün hemen hemen tümüyle bir tüccara borçlu olduğu görülmektedir.⁵⁰ 1160'lı yıllarda William Cade, İngiltere Kralı ve bazı soylulara önemli miktarlarda kredi vermektedir. Günümüzde Fransa'nın kuzeyinde yer alan Arras kenti de borç para verenleriyle ünlüydü. Bu özelliği nedeniyle bu kent "Atrebatum... urbs... plena, divitiis, inhians lucris et foenore gaudens"⁵¹ olarak tanınıyordu.⁵²

Büyük sermaye ve risk gerektiren işlere girişecek güçleri olmayan bazı tüccarlar, ortaklık kurma yoluna gidiyorlardı. Kurulan ortaklıklar başarılı olursa bütün taraflar kazançlı çıkacaklardı. Fakat uygulamada belirli bir sistem olmadığı için kurulan ortaklıkların süresi kısa olmaktaydı. Çoğu ortaklığın ömrü 3 ile 5 yıl arasında oluyordu.⁵³ Tüccarların kurduğu bu ortaklıklar, X. yüzyıldan itibaren sistemleşerek tüccar birlikleri ve loncalar haline dönüşmüştür. Tüccar loncalarının amacı üyelerinin maddi ve manevi çıkarlarını korumaktır.⁵⁴ Lonca üyeleri bir araya gelerek kendi sermayeleriyle elde edemeyecekleri malları diğer tüccarlar ile toptan satın almaya başlamışlardır. Pazar ve panayırlarda ortaya çıkan bir anlaşmazlık durumunda birbirlerine tanık olarak güvence sağlayabilmişlerdir. Ayrıca loncaya üye olmayanları ve diğer yabancı tüccarları ticaret bölgelerine sokmamaya çalışmışlardır. Böylece yabancı tüccarların getirebileceği rekabeti ortadan kaldırmayı ve tüccarlar arasındaki güveni ve disiplini geliştirmeyi amaçlamışlardır.⁵⁵

⁴⁶ Soldani, Maria Elisa, "Ticaret". *Ortaçağ Şatolar-Tüccarlar-Şairler*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 196; Le Goff, *age*, s. 238; Epstein, *age*, s. 89.

⁴⁷ Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 57-58; Huberman, *age*, s. 37-38.

⁴⁸ Lopez, *age*, s. 85.

⁴⁹ Özellikle Haçlı Seferleri'nden sonra Avrupalı tüccarlara Müslüman coğrafyalarında da rastlanıyordu. 1154 yılında Pisa, tüccarlarına Mısır'da bulunan "Funduq"lardan birini kullanmaları için imtiyaz sağlamıştır. Bkz. Epstein, *age*, s. 90.

⁵⁰ Le Goff, *age*, s. 254.

⁵¹ Atrebatum... Servetle... dolu kazanca tamah eden, faizden haz duyanların kenti.

⁵² Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 146.

⁵³ Le Goff, *age*, s. 280.

⁵⁴ Pınar Ülgen, Geç Ortaçağ Avrupasında Lonca Teşkilatı, *History Studies*, C. 5, S. 2, March 2013, s. 485.

⁵⁵ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 92; Huberman, *age*, s. 45; Ülgen, Geç Ortaçağ Avrupasında Lonca Teşkilatı, s. 485.

Tüccarlar sosyal hayatta yeni bir toplumsal sınıf olarak farklı bir yapıya sahiplerdi. Şöyle ki, ekonomik güçlerini topraktan değil de paradan almaktaydılar. Geçimlerini tarımsal üretim ile değil, alım satım işinden kazandıkları gelire sağlıyorlardı. Bu şekilde çoğu yerde tarımsal ekonominin üretmediği gereksinimleri karşılıyorlardı. Bu faaliyetleriyle toprağa bağlı insanlara canlılık getirmeleri; sonuç olarak da toplumun diğer kesimleri tarafından tepkiyle karşılanmaları şaşırtıcı olmasa gerektir.⁵⁶

Bazı yerel lordlar, tüccarlar üzerinden daha fazla gelir elde etmek amacıyla vergileri arttırmaya çalışmışlardır. Bu gibi durumlar karşısında tüccarlar, böyle yerlere gitmeyerek tepkilerini göstermişlerdir. Tüccarların tepkilerinden dolayı çoğu yerde vergi indirimi yoluna gidilmiştir.⁵⁷ Hatta tüccarları bölgelerine gelmeye teşvik amacıyla geçiş ücretlerini kaldıranlar dahi olmuştur.⁵⁸

Soyluların tüccarlara karşı olan küçümseyici tutumları Avrupa'nın her yerinde aynı ölçüde olmamıştır. Ticaretin getirdiği para akışının farkına varabilen soylular, ticari faaliyetleri sonuna kadar desteklemişlerdir. Soylular Avrupa'nın birçok yerinde, tüccarları bölgelerindeki panayırlara çekmek için çeşitli imtiyazlar tanımışlardır. Örneğin, Champagne panayırlarında tüccarlarla ilgili 1349'da çıkarılan aşağıdaki ferman ve Alman tüccarlara 1200'lü yıllarda verilen ayrıcalıklar dikkat çekicidir:

“Bütün tüccar kumpanyaları ve ayrıca tek tek tüccarlar, İtalyanlar, Alp ötesinden gelenler, Floransalılar, Milanolular, Cenovalılar, Venedikliler, Almanlar, Provanslılar ve bizim krallığımızdan olmayıp başka ülkelerden gelenler, burada ticaret yapmak ve söz konusu panayırların ayrıcalıklarından ve iyi adetlerinden yararlanmak istiyorlarsa... kendileri, malları ve klavuzları, güven içinde panayırlara gelebilir, kalabilir, gidebilirler. Biz bundan böyle, onları söz konusu panayırların bekçileri dışında, kimse tarafından engellenmeden, tutuklanmadan ve yakalanmadan gelmek üzere kabul edeceğiz.”⁵⁹

- **Alman Tüccarların Ayrıcalıkları..**

“1213 yılında Kral John, imparatorlukta bazı kişilerde bulunan ayrıcalıkları doğrulamıştır. Fransa ile olan savaşta 1214 yılında IV. Otto ile müttefik olarak vardı. Bu iki durumda da Kral John, arkadaşça monarşilerin gemilerini koruma ile de ilgilendi. Bunlarla ilgili herhangi bir şüphe olsaydı Magna Carta'nın 41. maddesi ile açığa çıkardı. Ama 1214 yılına kadar İngiltere kralının Alman tüccarların protestolarına kulak asmak zorunda kalmıştır. 1214. Southampton limanının idarecileri, imparatorluk bölgelerinden gelen tüccarlara ait gemilere Scotland kralının kadar bir serbestlik ve yeterli güvenlik olduğunda limandan serbestçe geçiş izni verildi. Bu durum, kendi şirketlerine bağlı olmayan birini gemiye aldıklarında ya da başka bir yere gittiklerinde değişmiyordu. Kendi mallarının dışında bir mal almazlardı. Eskiden idarecilere Flandersli olanların mallarını alıkoymaları emredilmişti.⁶⁰

Ayrıcalıkların yanı sıra o dönemde tüccarlarda dahil olmak üzere pazar ve panayır alanlarında hem özgür hem de denetimsel bir ortam oluşturulmaya çalışılıyordu. Buna en iyi örnek olarak aşağıdaki kararları gösterebiliriz.

⁵⁶ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 92; Le Goff, *age*, s. 279.

⁵⁷ Le Goff, *age*, s. 254.

⁵⁸ Tours'lu Odo, tüccarları bölgeye çekmek amacıyla Loire nehri üzerine bir köprü yaptırıp serbestçe geçiş izni vermiştir. Bkz. Huberman, *age*, s. 28.

⁵⁹ Huberman, *age*, s. 34.

⁶⁰ J. M. Lappenberg, ed., *Urkundliche Geschichte des Hansischen Stahlhofes zu London*, Hamburg, 1851, Kısım, II, s. 9; yeni basım Roy C. Cave & Herbert H. Coulson, eds., *A Source Book for Medieval Economic History*, The Bruce Publishing Co., Milwaukee: 1936; yeni basım ed., Biblio & Tannen, New York 1965, s. 225.

• **İtirafçı Edward'ın Kanunları 1120'li Yıllarda Londra şehrindeki Özgürlükler**

1115 yılında yazılan Confessor Edward'ın kanunları tüccarlarla ilgili önemli kanunlar içermektedir. Londra'da hiç tüccar loncası olmamasına rağmen, tüccarlar tarafından oluşturulmuş olan detaylı düzenlemeler mevcuttur. Satış konusundaki ayrıcalıklar, yerel tüccarlara bırakılmıştı. Şöyle ki;⁶¹

• **Şehirlerin özgürlüğü**

C.1. Bilinmelidir ki; şehrin dışındaki bölgelerde 3 millik bir alanda bir adam bir başkasını engellemeli ve barınmamalıdır ve ayrıca onun barışı altında şehre gelmek isterse onunla iş yapmamalıdır. Fakat şehre vardığında ve de fakirden zengine her insan aynı pazara gidebilmelidir.

• **Londralı vatandaşların özgürlüğü hakkında**

C.2. Bilinmelidir ki, kralın sarayından ya da baronlardan olan bir kişi üç geceliğine Londralı herhangi bir vatandaşın evinde kalmamalıdır. Ev sahibinin rızası dışında ya ayrıcalıklı ya da gelenekten dolayı kalmamalıdır. Çünkü onun evinde kalması için ev sahibi zorlanırsa, orada ev sahibi tarafından öldürülürse, ev sahibi akrabalarından 6 taneyi seçmesine ve yedinci kişiye de onun diğerini söylediği sebepten dolayı öldürdüğüne yemin etmesine izin verilmelidir. Böylece o, kralın, lordun ya da akrabalarının vefatıyla alakalı cinayetin ortaya çıkarıcısı olarak kalır.

C.8. Ve o, şehre girdikten sonra, yabancı bir tüccar onun istediği yerde kalabilecekti. Fakat boyalı elbise getirirse, onu perakende olarak satmayacaktı. Fakat bir anda bir düzineden fazla satamazdı. Eğer biber ve baharat türü şeyler getirirse onları bir anda 15 paunddan daha az satamazdı. Fakat kemer getirirlerse onu bir anda 1000'den daha az satamazdı. Ve ipek kumaş getirirse ya da keten kesemezken ve bütün olarak satamazlardı. Eğer balmumu getirirse bir quartanumdan aza satamazlardı. Yabancı bir tüccar, boyalı elbise satamaz ya da şehirde boyatamazdı ya da vatandaşlara yönelik bir iş yapamazlardı.

C. 9. Ayrıca yabancı bir tüccar partneriyle birlikte şehirde malların yeniden satımıyla ilgili olarak herhangi bir pazar oluşturamazdı ya da şehirde uzun süra kalamazdı ya da pazarlık yaparak müşteriye yaklaşamazdı.

Bunların yanı sıra I. Edward döneminde 1283-1285 yılları arasında tüccarların borçlarına ilişkin de bazı statüler belirlenmişti. Bunlardan biri de Acton Burnell'in 1283 tarihli statüsü ile alakalıdır. Londra, York, Bristol ve Lincoln'deki borçların kayıt olmasıyla koruma sağlanmıştı. Tüccarların statüsü, XIV. yüzyıla ait kamu hukuku kitabında ortaya çıkmaktadır.⁶²

Tüccarların kilise ve ruhban sınıfıyla olan ilişkileri de oldukça ilginçtir. Ortaçağ Avrupasında büyük söz hakkı bulunan kilise, kurulu düzeni değiştirmeye çalışan tüccarların karşısında olmuşlardır. Ruhban sınıfının en büyük dayanağı, Hristiyanlığın kutsal metinlerinin

⁶¹ M. M. Postan, "Private Financial Instruments in Medieval England," in his *Medieval Trade and Finance*, Cambridge, 1973, ss. 37-38; T.F.T. Plucknett, *Legislation of Edward I: The Ford Lectures Delivered in the University of Oxford in Hilary Term 1947*, Clarendon yay., Oxford, 1949, ss. 140-142 (Ed. A. Luders), *The Statutes of the Realm: Printed by Command of His Majesty King George the Third, in Pursuance of an Address of the House of Commons of Great Britain, From Original Records and Authentic Manuscripts*, c. 11, Record Commission, Londra, 1810-1828, ss. 53-54, 98-100, 165.

⁶² M. M. Postan, "Private Financial Instruments in Medieval England," in his *Medieval Trade and Finance*, Cambridge, 1973, ss. 37-38; T.F.T. Plucknett, *Legislation of Edward I: The Ford Lectures Delivered in the University of Oxford in Hilary Term 1947*, Clarendon yay., Oxford, 1949, ss. 140-142 (Ed. A. Luders), *The Statutes of the Realm: Printed by Command of His Majesty King George the Third, in Pursuance of an Address of the House of Commons of Great Britain, From Original Records and Authentic Manuscripts*, c. 11, Record Commission, Londra, 1810-1828, ss. 53-54, 98-100, 165.

ticaret ve ticaretle uğraşanlar hakkındaki kurallarıdır. Bunun en belirgin olanı da kutsal metinlerde faiz olarak yapılan her türlü işin yasak kabul edilmesidir. Başlarda sadece din adamları için geçerli olan bu kural, IX. yüzyıldan sonra toplumun her kesimini kapsayacak hale getirilmiştir. Faizin yanı sıra ticaret de hoş karşılanmayan eylemler arasında kabul edilmiştir. Çünkü ticaret, insanları öteki dünyayı düşünmekten alıkoyabilirdi ve maneviyatlarının azalmasına neden olabilirdi. Bu düşünce Kilise metinlerine de yansımıştır. Kilisenin gözünden tüccarların Tanrı katındaki statüleri şu şekildeydi:

“Homo mercator vix aut nunquam potest Doe placere”⁶³. XIV. yüzyılda yazılan bir İngiliz vaaz kitabında da tüccarlardan, “Tanrı ruhbanları, şövalyeleri ve çiftçileri yarattı; ama şeytan burjuvaları ve tefecileri yarattı”⁶⁴

XIII. yüzyıla ait bir Floransa elyazmasının iç kapağındaki ifadeler de tüccarların Ortaçağ toplumundaki konumları hakkında aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır:

“Şeytan’ın 9 kızı vardı, onlardan din sömürsünü bağımsız ruhbanlara, iki yüzlülüğü keşişlere, rüşveti şövalyelere, günahı köylülere, numara yapmayı askerlere, kaçakçılığı tüccarlara, tefeciliği burjuvalara, kibarlık budalalığını kocakarılar verdi, evlendirmek istemediği şehveti ise metres olarak herkese veriyor”⁶⁵

Elbette bunların olması, dini düşüncenin egemen olduğu bir çağda kaçınılmazdı. Yaptıkları işin ve mesleklerinin dine aykırı olduğunu düşünen tüccarlar, tevbe etmeye ve günahlarından arınmaya çalışmışlardır. Bu amaçla aralarından birçoğu, hayatları boyunca işledikleri günahlara karşılık, ölmeden önce bütün mal varlıklarını muhtaçlara ve kiliselere bağışlamışlardır. Tüccar Godric bunlardan biriydi. Ölmeden önce mal varlığını yoksullara dağıtarak inzivaya çekilmişti.⁶⁶ Venedik dükası Sebastiano Ziani de aynı şeyi yapmıştır. Zenginliği tanımlamak isteyenlerin “Ziani gibi zengin” dedikleri Sebastiano, 1178 yılında San Giorgio Maggiore Manastırı’nda inzivaya çekilmiştir. 1229’da oğlu Piero Ziani de aynı şeyi yapmıştır.⁶⁷

Ortaçağda tüccarların ticareti bırakarak kendilerini dine adanmaları da karşılaşılan bir durumdur. Bunların en ünlülerinden birisi Assisili zengin bir tüccarın oğlu olan Francesco’dur. O, 1206’da Fransisken tarikatını kurmuştur.⁶⁸ Bir diğer önemli isim de 1199’da III. Innocentius tarafından aziz olarak kutsanan Cremonalı Omobono’dur. Omobono, Cremona’da tüccarların, dokuma işçilerinin ve terzilerin koruyucusu olarak kabul edilmektedir.⁶⁹ Valdoculuk hareketinin lideri Pierre Valdo da bir tüccardı. O, yoksulluk, alçakgönüllülük ve Kitabı Mukaddes’in ruhuna uygun yaşama üzerine vaazlar vermekteydi.⁷⁰

Ruhban sınıfının da ticarete ihtiyaç duyması ve ticaretin yararlarını fark etmesi, tüccarlar hakkındaki tutumlarının değişmesini sağlamıştır. Kilisenin faiz ve kredi uygulamalarına şartlara göre izin vermesi de bunda etkili olmuştur. Hatta kilise kurumları da kredi vermeye başlamışlardır. XI. ve XII. yüzyıllar arasında kredi veren kurumlar haline gelen manastırlar tüccarların korunması için çabalamıştır. Ticaretin ve faizin hayatın bir parçası olması, kilisenin söylemlerini değiştirmesine neden olmuştur. Bundan sonra kilise, tüccarların yaptıkları işe saygınlık kazandırmaya girişmiş ve onların konumunu “günahkâr insan tövbe etmek için ekmeğini alınının teriyle kazanmalıdır” şekline gelecek şekilde değiştirmiştir.⁷¹

⁶³ “Tüccar, Tanrı’nın hiç hoşuna gitmez.” Bkz. Pirenne, *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 23.

⁶⁴ Le Goff, *age*, s. 289.

⁶⁵ Le Goff, *age*, s. 292.

⁶⁶ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, s. 90.

⁶⁷ Le Goff, *age*, s. 200.

⁶⁸ Le Goff, *age*, s. 91.

⁶⁹ Sant’Omobono da Cremonia’nın günü 13 Aralık’tır. Bkz. Jacques Le Goff, *age*, s. 331.

⁷⁰ Jacques Le Goff, *Avrupa’nın Doğuşu*, Çev: Timuçin Binder, Literatür Yayınevi, İstanbul 2008, s. 99.

⁷¹ Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, s. 89.

SONUÇ

Tüccarlar, Ortaçağ Avrupasının çehresini değiştiren en önemli toplumsal gruplardandır. Çünkü onlar, bunu yaparken parayı bir araç ve amaç olarak kullanmışlardır. Her ne kadar bazı zamanlarda küçümsenecek bir meslek olarak görülseler de! Dolayısıyla Avrupa’da Ortaçağın ticaret devrimini yaratmışlardır. Yapılan alışverişler sadece sattıkları ya da satılan mallar üzerinden değil kültürel olarak da gerçekleşmiştir. Yani tüccarları toplum elçileri olarak da tasvir edebiliriz. Ayrıca tüccarlara olan ihtiyacı ve yaptıkları işin zorluklarını açıklayan metinlerdeki ifadeler de bu tasviri destekler niteliktedir. Sonuç olarak Saint-Martin de Tournai’nin başrahibi Gilles le Muisit’in “Dit des Marchands” adlı kitabındaki şu ifadeleri söylemek doğru olacaktır. Çünkü tüccarların yaşamını en iyi şekilde anlatan ifadelerdir:

- “Hiçbir ülke tek başına yetmez kendi kendini yönetmeye,
- Giderler bu nedenle tüccarlar didinip çalışmaya
- Başka ülkelerde, krallıklarda olmayan şeyleri götürmeye,
- Kötü davranmamalı asla onlara bu nedenle gereksiz yere.
- Çünkü tüccarlar ötesinden berisinden denizi aşarlar
- Ülkelere mal taşırlar, bu nedenle sevilirler.”⁷²

KAYNAKÇA

- BLOCH, Marc, *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Doğubatı Yayınları, Ankara 2015.
- CAVE, Roy C.-Coulson, Herbert H. *A Source Book for Medieval Economic History*, The Bruce Publishing Co., Milwaukee 1936.
- DAVIES, Norman, *Avrupa Tarihi*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 2011.
- DOTSON, John E. “Trade, Western European”. *Dictionary of the Middle Ages*, (Ed. Joseph R. Strayer), Charles Scribner’s Son, New York 2010, ss. 108-116.
- EPSTEIN, Steven A. *Geç Dönem Ortaçağ Avrupası Ekonomik ve Sosyal Tarih, 1000-1500*, Çev: Serap Işık, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.
- HEYD, W. *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev: Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000.
- JOINVILLE, Jean De, *Bir Haçlının Hatıraları*, Çev: Cüneyt Kanat, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.
- LAPPENBERG, J. M. *Urkundliche Geschichte des Hansischen Stahlhofes zu London*, Hamburg 1851.
- LE GOFF, Jacques, *Medieval Civilization 400-1500*, Blackwell Publishers, Oxford 1988.
- LE GOFF, Jacques, *Avrupa’nın Doğuşu*, Çev: Timuçin Binder, Literatür Yayınevi, İstanbul 2008.
- LE GOFF, Jacques, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, Çev: Hanife Güven ve Uğur Güven, Doğubatı Yayınları, Ankara 2015.
- HUBERMAN, Leo, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, Çev: Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

⁷² Jacques Le Goff, *Medieval Civilization 400-1500*, Blackwell Publishers, Oxford 1988, s. 253.

- LOPEZ, Robert S.- Raymond, Irving W. *Medieval Trade in the Metierranean World*, Colombia University Press, New York 1990.
- MAIR, Olivia, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval Italian and English Literature*, Doctor of PhlophyThesis, The University of Western Australia, Communication and CulturalStudies School of Social and CulturalStudies, 2005.
- McNEILL, William H., *Dünya Tarihi*, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara 2002.
- CHAUCER, Geoffrey, *Canterbury Tales: Prologue*, Medieval Sourcebook: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/CT-prolog-para.html>.10.06.2017., 1400.
- MEMİŞ, Ekrem, *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2009.
- MIGNE, J.P., *Patrologiae Cursus Completus*, c.. XCVII, Paris 1862.
- MIGNE, J.P., *Patrologiae Cursus Completus*, Biblo & Tannen, New York 1965.
- NICOLLE, David, *Forces of the Hanseatic League 13th-15th Centuries*, Osprey Publishing, Oxford 2014.
- PIRENNE, Henri, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- PIRENNE, Henri, *Ortaçağ Kentleri*, Çev: Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- PLUCKNETT, T.F.T., *Legislation of Edward I: The Ford Lectures Delivered in the University of Oxford in Hilary Term 1947*, Clarendon Press, Oxford 1949.
- POSTAN, M. M., *Private Financial Instruments in Medieval England, in his Medieval Trade and Finance*. Cambridge 1973.
- ROBERTS, J.M., *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2016.
- SOLDANI, Maria Elisa, *Ticaret. Ortaçağ Şatolar-Tüccarlar-Şairler*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 195-200.
- The Statutes of the Realm: Printed by Command of His Majesty King George the Third, in Pursuance of an Address of the House of Commons of Great Britain, From Original Records and Authentic Manuscripts*, (Ed A. Luders). C.11. Londra: Record Commission. s. 1810-1828.
- ÜLGEN, Pınar, “Geç Ortaçağ Avrupasında Lonca Teşkilatı”, *History Studies*, C. 5, S. 2, March 2013, s. 472-487.
- ÜLGEN, Pınar, “Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 359-381.